

Paminklas pirmosioms e. paveldo versijoms

Monument to the First Versions of E-paveldas

Apie Tito Krutulio disertaciją „Istoriniai pasakojimai Lietuvos periodinėje spaudoje lietuvių kalba 1904–1944 m.“ ir jos gynimą / On Titas Krutulys’ Thesis „Historical Narratives in the Lithuanian Periodical Press in Lithuanian Language from 1904 to 1944“

Teodoras Žukas

Doktorantas
Vilniaus universitetas
Istorijos fakultetas
Naujosios istorijos katedra
El. paštas: teodoras.zukas@gmail.com

Nuolankiai skolinuosi šį žodžių junginį, kurį išsakė doc. dr. Aurelijaus Gieda per Tito Krutulio disertacijos gynimą. Prie šios minties apie paminklus ir e. paveldus dar grįšime, bet pradėkime nuo pradžių. 2023 m. vasario 10 d., penktadienio popietę, į 211 Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto auditoriją susibūrė kelios dešimtys smalsių žmonių. Visiems čia sugužėjusiems buvo įdomu, o gal tiesiog nuoširdžiai rūpėjo, kaip Titui Krutuliuui seksis ginti disertaciją ir ar Istorijos fakultetas turės dar vieną mokslų daktarą. Disertacijos, kuri tądien buvo ginama, pavadinimas skamba taip: „Istoriniai pasakojimai Lietuvos periodinėje spaudoje lietuvių kalba 1904–1944 m.“

Reikia iš karto suminėti, kas buvo pasakyta gynimo metu. Tito Krutulio disertacija yra išskirtinė. Tokia ji yra pirmiausia dėl teksto apimties. Du kartus dešinioju pelės mygtuku paspaudus ant monitoriuje (vaizduoklyje, pasak VLKK) esančio T. Krutulio disertacijos PDF failo atsidarė lygiai 600 puslapių tekstas. Ir skaityk, kad nori. Tiesa, paties teksto yra 452 puslapiai, šaltinių ir istoriografijos sąrašas sudaro dar 30 puslapių, o likę 130 puslapių yra priedai (daugiausia – į lenteles sudėta disertacijos kiekybinė medžiaga).

Titas Krutulys disertacijoje nagrinėjo, atrodo, gana paprastą klausimą – kokie istoriniai pasakojimai vyravo lietuvių kalba leistoje periodinėje spaudoje 1904–1944 m., o jeigu reikėtų dar labiau redukuoti objektą, galėtume sakyti, kad disertacija nagrinėja, kas ir kaip šio laikotarpio Lietuvos spaudoje buvo kalbama apie istoriją. Pasirinktas laiko

rėžis išsyk intriguoja, nes nurodo lietuviams kaip etninei bendruomenei ir Lietuvai kaip valstybei itin permainingą kūrybos, karo, brendimo, vėlei prasidėjusio karo ir valstybės praradimo laikotarpį.

Disertacijoje siekiama atsakyti į keletą klausimų, kurie turėtų dominti kiekvieną, kuris domisi Lietuvos praeitimi. Titas Krutulys disertacijoje svarsto: Ar praeitis buvo svarbi lietuvių visuomenės elitui, leidusiam spaudą? Kiek spaudoje buvo plėtojamos istorinės temos? Kiek leidiniai perėmė vyraujančią istorinį pasakojimą, o kiek patys stengėsi jį kurti? Kokie buvo šie vyraujantys istoriniai pasakojimai? Kokie pasakojimai vyravo skirtingų Lietuvos okupacijų laikais? Kokią vietą Lietuvos spaudoje užėmė kitų šalių praeities pasakojimai?

Atitinkamai disertacijoje kelti uždaviniai išanalizuoti, kiek ir kokių istorinės tematikos straipsnių buvo skirtingos pasaulėžiūros spaudoje, pastebėti būdingiausias pasakojimų tendencijas, parodyti politinių partijų programų ir partijai artimų leidinių sąsajas istorijos vaizdavimo požiūriu, išvardyti spaudoje kultivuojamų pasakojimų naratyvinius elementus, atskleisti santykį tarp mokslo leidinių ir pasaulėžiūrinės spaudos pasakojimų ir parodyti, kokie pasakojimai kurti okupuotoje Lietuvoje per Pirmąjį ir Antrąjį pasaulinius karus.

Kaip įprasta, Titas Krutulys pradžioje pristatė disertacijos erdvę, laiką, teoriją, metodologiją, šaltinius, struktūrą ir esmines išvadas. Disertacijos objektas, kaip jau sakėme, buvo Lietuvos periodinė spauda 1904–1944 m., tačiau svarbu akcentuoti, kad disertacijos pavadinime esanti sąvoka „Lietuva“ nebuvo galutinė sąvoka, nes etninės Lietuvos samprata tiek nagrinėjamu laikotarpiu, tiek tyrime kito. Kokybinis tyrimas buvo atliekamas laikantis H. White'o, A. D. Smith'o ir P. Ricœuro naratologinių prieigų. Kiekybinio tyrimo dalyje identifikuotos esminės spaudoje vyravusios istorinės temos, istorinės asmenybės, užsienio šalių istorinių siužetų akcentai bei vyravę istoriniai laikotarpiai. Tyrimo šaltiniai buvo periodinė spauda, griežtai partinės linijos besilaikantys leidiniai, humanitarinių ir socialinių mokslų periodinė spauda bei politinių partijų programos. Darbas buvo padalintas į tris dideles dalis, kurios sudarė keturiolika skyrių. Pirmiausia, kiekybinis tyrimas, paskui – 1904–1918 m. spaudos analizė ir trečia dalis, 1919–1944 m. analizė, kurioje akcentas skirtas detalesnei pasaulėžiūrinės spaudos analizei.

Pristatant kiekybinio tyrimo rezultatus, be kita ko, teigta, kad istoriniai tekstai pradinio tyrimo laikotarpiu (1904–1918 m.) sudarė apie 2–6 proc. visų periodinės spaudos tekstų ir gerokai nusileido kitoms spaudoje artikuluotoms temoms, pavyzdžiui, politikai, religijai, kultūrai, ūkio klausimams. Tačiau kiekybiškai šio laikotarpio spaudoje buvo labiau domimasi istorinėmis temomis nei 1919–1944 m. laikotarpiu. Daugiausia istorinių tekstų aptinkama katalikų, tautininkų ir Vokietijos okupacijos laikotarpių spaudoje, o mažiausiai istoriniais klausimais rašė socialdemokratų ir sovietmečio spauda Antrojo pasaulinio karo metais. Nuo 1904 m. iš Lietuvos istorijos temų spaudoje kiekybiškai dažniausiai vyravo tekstai apie Lietuvos miestus, spaudos draudimą, baudžios panaikinimą ir Žalgirio mūšį. Sykiu įdomi kiekybinė išvada, kad nors socialdemokratai mažai kalbėjo apie istoriją, LSDP buvo vienintelė politinė jėga, kurios leidiniuose kiek dažniau buvo rašoma apie užsienio šalių istoriją.

Gynimo metu koncentruotai buvo pristatytos ir kokybinės tyrimo dalies išvados. Čia reikėtų pradėti nuo to, kas parašyta disertacijos išvadų dalyje. Gali būti akivaizdu, tačiau svarbu konstatuoti, kad lietuviai carinės Rusijos sudėtyje, kaizerio okupacijos metu, tarpukariu ar Antrojo pasaulinio karo metais nebuvo vienaalytė grupė. Kaip teigiama disertacijoje, visuomenėje natūraliai egzistavo nesutarimų dėl požiūrio į valstybės valdymą, religiją, kultūrą, o visa ši polemika sąlygojo ir skirtingus požiūrius į istoriją. Šie skirtingi požiūriai ir atsispindėjo disertacijoje tyrinėtų leidinių puslapiuose. Disertacijoje išskirtos keturios pasaulėžiūrinės grupės (katalikai, tautininkai, socialdemokratai, demokratai) ir pastebėti (tai priklausė nuo leidinio) skirtingi požiūriai į įvairius istorijos elementus. Kaip antai, skirtingi požiūriai į istorijos subjektą: įtampos tarp tautinio ir klasinio požiūrio į praeitį, alternatyvos tarp Katalikų bažnyčios ir liaudies. Istoriniai pasakojimai, plėtojami leidiniuose, buvo susiję su skirtingomis pasaulėžiūrinėmis grupėmis, kaip teigiama disertacijoje, socialdemokratai tikėjo būsima revoliucija ir sugrįžimu prie „teisingos komunistinės visuomenės“, demokratai idealizavo žmonijos pažangą, katalikai idealizavo Viduramžius, o tautininkai „buvo ciklinės tautų kaip organizmų idėjos šalininkai“. Šie požiūrių skirtumai sąlygojo ir skirtingus herojų įvardijimus, skirtingas priešų ir skirtingas sąjungininkų sampratas. Tačiau tyrimo rezultatų dalyje taip pat teigiama, kad nors bendriausi istorinio pasakojimo aspektai – esminis istorijos subjektas, priešas, sąjungininkas, konkrečios epochos išaukštinimas – 1904–1944 m. laikotarpiu skirtingose Lietuvos pasaulėžiūrinėse grupėse išliko panašūs, bet nebuvo nepajudinami. Pastebėti įvairūs ryškesni ar mažiau ryškūs politinių srovių požiūrio į praeitį, reikšmingiausių įvykius, epochas ar asmenybes pokyčiai. Pavyzdžiui, tautininkų kaip pasaulėžiūrinės grupės požiūris į istoriją laikomas mažiausiai paslankiu ir stipriausiai veikiamu atminimo kampanijų. Sykiu išvadose bei disertacijos pristatymo dalyje akcentuotas dar vienas svarbus tyrimo rezultatas: visų istorinių pasakojimų spektrai vienu ar kitu lygiu dubliavosi skirtingų pasaulėžiūrų spaudoje.

T. Krutuliu pristatčius šias svarbiausias disertacijos dalis, atėjo laikas disertacijos gynimo tarybos narių komentarams ir atsiliepimams, kritikai ir komplimentams. Pirmasis disertaciją komentavo dr. Dangiras Mačiulis. Jis dėkojo už ambicingą tyrimą ir pateikė koncentruotą ir lakonišką atsiliepimą. Dr. Mačiulis teigė skeptiškai žiūrintis į kiekybinę tyrimo dalį, į statistikos pasitelkimą siekiant apibendrinti spaudos turinį. Toks absorbuotos kiekybinės medžiagos skaičius tyrėją gali padaryti statistikos įkaitu, tai reikalauja didelio darbo, o galutinė kiekybinių išvadų prasmė tokio pobūdžio tyrime nėra iki galo aiški. Anot dr. Mačiulio, disertacijoje nebuvo atsakyta į visus klausimus, kurių esminis – klausimas apie paskiro kaimo ar miesto žmogaus istorinę savimonę. Disertacijos įvade, įvertindamas ligšiolinę historiografiją, jos autorius teigė, kad „beveik visuose tyrimuose kone išnyksta paskiro kaimo ar miesto žmogaus istorinė savimonė, ji preskriptyviai nurašoma kaip nereikšminga arba nepasiekiamą“, bet, anot dr. Mačiulio, šis momentas disertacijoje liko nepaliestas. Dr. Mačiulis tyrime taip pat pasigedo didesnės atidos „istorijos autoriams“, tai yra klausimui, kas buvo tie žmonės, kurie rašė ar kūrė šiuos istorinius pasakojimus spaudoje.

Tačiau esminis kritikos, skirtos disertacijai, taškas, kurį įvardijo dr. Mačiulis, tai tyrimo prieigos pasirinkimas. Tyrime autorius pasirinko analizuoti, kaip vienoje ar kitoje

pasaulėžiūroje atsispindi tam tikras istorinis naratyvas, tačiau čia iškyla iš anksto užsibrėžto tikslo problema arba, kitaip tariant, teleologijos iššūkis. Problema, kad istorinis naratyvas nebūtinai egzistavo, arba, papildant dr. Mačiulį, galima kelti tokį klausimą: gal istorinio naratyvo vienoje ar kitoje pasaulėžiūrinėje spaudoje galėjo ir nebūti? Problema, kad naratyvo kartais ieškoma ir jis randamas toje artikuliacijoje, kurioje jo galbūt ir nebuvo.

Galutiniuose pasisakymo akorduose dr. Mačiulis pripažino disertaciją esant solidų ir sąžiningą tyrimą, kuris tikrai praplėtė mūsų žinojimą apie istorijos suvokimą Lietuvos istorijoje.

Po dr. Dangiro Mačiulio atėjo eilė prof. dr. Vasilijaus Safronovo atsiliepimui. Prof. Safronovas pasisakymą pradėjo tokia teze: „Man atrodo, kad viską reikėjo daryti kitaip.“ Tai, be abejo, buvo tik siekis pašiepti į tokio pobūdžio kritiką linkusius akademijos atstovus. Visgi prof. Safronovas turėjo tiek rimtų pastabų, tiek konstruktyvių pasiūlymų tyrimo plėtojimui. Pirmiausia, profesorius pažymėjo, kad T. Krutulio disertacija tikrai yra rekordininkė, nes su visais ir elektroniniais priedais tekstas siekia 1 000 puslapių. Komentaro pradžioje profesorius prisipažino likęs suintriguotas, perskaitęs disertacijos problemos formuluotę, kurioje užfiksuota, kad lig šiol nėra aišku, koks buvo Lietuvos visuomenės santykis su istorija XX a. pirmoje pusėje. Tačiau profesorius taip pat negalėjo nedvejojdamas sau atsakyti, ar disertacijoje pavyko rasti atsakymą į šį probleminį klausimą. Disertacijos pavadinime užfiksuotas žodis „Lietuvos“ nėra iki galo aiškus, nes kyla klausimas, kas yra Lietuva nuo 1904 m., kai Lietuva kaip politinis subjektas neegzistavo, tačiau disertacijos pavadinime ir objekte kalbama apie Lietuvos periodinę spaudą lietuvių kalba nuo 1904 m. Prof. Safronovas pritarė dr. Mačiulio komentarui dėl tyrime juntamo trūkumo autoriams, t. y. klausimui, kas yra tie istorijos tekstų kūrėjai, rašytojai, kur dingsta pats istorijos autorius. Profesorius taip pat kritiškai įvertino tyrimo siekį „viską sudėlioti į stalčiukus kaip vaistinėje“ – ar tikrai ne per drąsu teigti, kad viską, kas yra parašyta viename ar kitame laikraštyje, galima redukuoti į vieną ar kitą pasaulėžiūrinę srovę, ar laikraščiai dažnu atveju negalėjo būti įvairių politinių srovių surogatas. Tokius rimtus klausimus kėlė prof. Safronovas.

Sykiu profesorius komentare disertacijos autoriui pateikė itin svarbų komplimentą. Anot prof. Safronovo, šia disertacija, kalbant apie Lietuvos istorinę savimonę, pagaliau yra išeinama iš J. F. Lyotard'o paradigmos, anot kurios, modernioje visuomenėje egzistuoja vienas dominuojantis istorijos metapasakojimas. Taigi, pasak profesoriaus, šia prasme T. Krutulio disertacija paneigia šią vieną iš esminių Lyotard'o postmodernaus būvio tezių. Kartu prof. Safronovas disertacijos kontekste pakvietė nelyg apversti Lyotard'o tezę ir pasiūlė kalbėti apie istorijos pasakojimą, kuriame dalyvauja daug skirtingų pasakotojų, o būtent apie šiuos (skirtingos pasaulėžiūros) pasakotojus tarsi ir yra ši disertacija.

Atsiliepimą prof. Safronovas baigė daugtaškiu, kurio esmė – neaiškumas, kaip esama istoriografija siejasi ar polemizuoja su šiuo tyrimu ir atvirkščiai, kaip šis tyrimas papildo ar koreguoja esamą temos istoriografiją. Profesoriaus manymu, šis svarbus disertacijos reikalavimų punktas nebuvo iki galo išpildytas.

Toliau atsiliepiamą pateikė dr. Viktorija Šeina-Vasiliauskienė, kuri komentarą pradėjo nuo kelių abejonių, susijusių su tyrimo objektu ir medžiagos pasirinkimu, išsakymu. Dr. Šeina-Vasiliauskienei abejonių sukėlė pasirinkimas ignoruoti istorinių pasakojimų tyrimą Rytų Prūsijoje ir Klaipėdos krašte bei diasporoje, pavyzdžiui, JAV. Tokie tyrimo papildiniai galėjo leisti dar geriau pamatyti istorinių pasakojimų skirtumus, ne tik susijusius su disertacijoje išskirtomis keturiomis pasaulėžiūros perspektyvomis. Kartu pateikta abejonė dėl autoriaus sprendimo atsiriboti nuo moksleiviams skirtos spaudos, t. y. grynai didaktinės, vadovėlinės literatūros, kuri paprastai yra tiriama, siekiant atskleisti modernios visuomenės santykį su istorija.

Dr. Šeina-Vasiliauskienė svarbiu pranašumu įvardijo tyrimo siekį neapriboti skirtingų pasaulėžiūrų spaudos bei tvirtą disertacijoje pateiktą ir apgintą teiginį, kad jau nuo pačios XX a. pradžios lietuviškai leistoje spaudoje vyravo aiškus pasaulėžiūrinis pliuralumas, o skirtingos ideologijos formavo skirtingus pasakojimus.

Dr. Šeina-Vasiliauskienė, kaip ir dr. Mačiulis bei prof. Safronovas, nebuvo visiškai įtikinta pasirinkimo neskirti deramo dėmesio patiems istorijos autoriams, kūrėjams, istoriją rašiusiems žmonėms. Konkrečių spaudos publikacijų autoriai turėjo ir savo pozicijas, todėl kelia abejonių pasirinkimas publikacijas nuasmeninti. Mokslininkės teigimu, pasirinkimas susitelkti tik į leidinius, o ne, pavyzdžiui, į grožinėje literatūroje pateikiamus istorinius pasakojimus ar pačių rašytojų publikacijas, nėra visiškai pakankamas, jeigu tyrime keliamas tikslas atskleisti visuomenės istorinę savimonę.

Pasisakymą dr. Šeina-Vasiliauskienė užbaigė padėka autoriui už išsamią ir turiningą disertaciją, kuri neabejotinai tikslina ir praplečia ankstesnius temos lauko tyrimus.

Doc. dr. Aurimas Švedas savo pasisakymą pradėjo pastebėjimu, kad bene didžiausia pastaruojų metu Vilniaus universiteto Istorijos fakultete ginama disertacija yra aptariama greičiausiai. Ir iš tiesų – procesas vyko labai sklandžiai, tarybos narių komentarai buvo koncentruoti ir aiškūs. Doc. Švedas teigė neturintis abejonių, kad tyrimas yra aktualus ir į temos lauką atneša naujų ir svarbių tezių, kuriančių naujus prasminius kontekstus. Nors doc. Švedas teigė laikantis disertacijos probleminius klausimus gana problemiškais, kartu jam norėjosi, kad būtų formuluojami kiek aštresni klausimai, kurie galėtų atnešti daugiau netikėtumo. Tyrimo įvadas žadėjo labai daug, o bene įspūdingiausia darbo dalis yra istoriografijos apžvalga, kurioje, doc. Švedo teigimu, Titas Krutulys išsamiai ir įnirtingai šnekasi su daug tekstų ir daug autorių. Disertacijos išvados taip pat atitinka tyrimo eigą ir deramai apibendrina jos rezultatus.

Įvardydamas kelis kritikos punktus, doc. Švedas kėlė klausimą, kiek masyvi kiekybinė darbo dalis autoriui padėjo, o kiek skandino ir sunkino skaidrią tyrimo eigą. Disertacijos apimtis ir dydis nėra tradicinis ir lengvai apžiojamas, todėl kartais, kaip prisipažino doc. Švedas, skaityti nebuvo lengva ir pačiam reikėjo susigalvoti orientacijos tekste kompasą. Darbo išnašos vietomis yra itin išsamios, o jose kartais net pateikiama labai įdomių įžvalgų, kurias buvo galima perkelti į patį tekstą. Antai, doc. Švedo teigimu, rimta polemika tarp autoriaus ir esamos istoriografijos vyksta, tačiau ji vyksta išnašose.

Visgi doc. Švedas teigė likęs įtikintas autoriaus pastangomis, disertacijoje aiškiai matyti autoriaus suvokimas, kas ir kaip šiame tyrime yra daroma, o nors medžiagos tyrime yra visas kalnas, tačiau ji yra valdoma.

Pasisakymą doc. Švedas užbaigė pasitelkdamas dr. Antano Kulakausko metaforą apie meistrą ir doktorantą. Remiantis šiuo kriterijumi, doktorantas turi būti vertinamas, keliant klausimą, ar per doktorantūros studijų metus doktorantas, nelyg meistras, išmoko sukalti tvirtą taburetę. Doc. Švedas teigė, kad Titas Krutulys neabejotinai puikiai išmoko valdyti reikiamus įrankius ir pateikti tvirtą savo darbo rezultatą.

Galiausiai paskutinis iš disertacijos gynimo tarybos žodį tarė jos pirmininkas habil. dr. Alvydas Nikžentaitis. Jis savo pasisakymą struktūravo į tris pagrindines mintis. Pirmą, teigė dr. Nikžentaitis, Tito Krutulio disertacija yra fundamentalaus akademinio sąžiningumo pavyzdys, kuris dr. Nikžentaičiui priminė prof. Gudavičiaus metodą. Taikant šį metodą, reikia cituoti viską, t. y. visus autorius ar pozicijas, kurios yra pasitelkiamos, nesvarbu, ar tai profesorių, ar studentų mintys ar išvalgos. Toks sąžiningas disertacijos autoriaus požiūris į kolegų darbus yra, anot dr. Nikžentaičio, labai maloniai stebinantis ir visi turėtume siekti, kad tokia akademinė kultūra būtų propaguojama kuo dažniau ir plačiau.

Antra mintis, kurią išsakė dr. Nikžentaitis, tai darbo sudėtingumo problema. Nors disertacijos objektas neskamba sudėtingai, tačiau tekstas vietomis yra klampus. Konceptuali problema, kurią pabrėžė dr. Nikžentaitis, yra tai, kad tyrime neskiriama pakankamai dėmesio klausimams, kokios ir kodėl konkrečios „partinės vertybės“ lėmė, kad istoriniuose pasakojimuose yra pabrėžiami vieni, o mažiau minimi kiti istoriniai akcentai. Sykiu lieka neaišku, koks yra įvairioje spaudoje kultivuojamų istorinių pasakojimų santykis su tuo, ką mes šiandien žinome kaip šapokinės istorijos paradigmos dominavimą XX a. pirmos pusės Lietuvos ir lietuvių istorinėje mąstysenoje. Pastarasis kritikos taškas susijęs ir su trečia dr. Nikžentaičio teze. Itin didelis kiekis medžiagos galiausiai sąlygojo, kad ji pradėjo valdyti autorių ir dėl to disertacijoje buvo pamiršti didieji klausimai. Anot dr. Nikžentaičio, šių klausimų esmė – ką šis tyrimas leidžia pasakyti apie XX a. pirmos pusės visuomenę, jos istorinius naratyvus, šios visuomenės praeities suvokimą.

Tyrimą vertindamas apskritai, dr. Nikžentaitis teigė, jog disertacija išpildo esminį prof. Gudavičiaus suformuluotą reikalavimą, kad disertantas turi parodyti gebantis valdyti istorijos mokslo įrankius. Tai, anot dr. Nikžentaičio, T. Krutulys parodė su kaupu, o sykiu parodė gebantis taikyti skirtingus tyrimo metodus ir į istorijos mokslo problemą žvelgti ir iš tarpdisciplininės perspektyvos.

Titas Krutulys, pasibaigus tarybos narių pasisakymams, pateikė išsamų atsakymą į visus klausimus, kritikos komentarus, abejones ir pasvarstymus, kuriuos išsakė disertacijos gynimo taryba. Apibendrinti Tito Krutulio pasisakymą nėra lengva, taigi paminėsime tik esmines disertacijos autoriaus komentaro tezes. T. Krutulys teigė nesutinkantis su dalies tarybos narių priekaištu dėl to, kad už tyrimo ribų liko išėivijos periodinė spauda, nes ši spauda yra, Tito Krutulio teigimu, visai kitokios visuomenės veidrodis, tad ją įtraukti į tyrimą būtų reikalavę nemenko jo rakurso posūkio. Grožinių literatūros kūrinių analizė ir istorijos pasakojimų ieškojimas juose taip pat sąlygotų reikiamybę detaliai ir netgi su literatūrologiniais įrankiais analizuoti prozą ir poeziją, o tai vėlgi ne istorinių tyrimų žanro klausimas.

„Spauda yra langas į Lietuvos visuomenę“, – taip Titas Krutulys atsakė į pastabą dėl neaiškaus santykio tarp tyrimo išvadų ir to, ką jos teigia apie Lietuvos visuomenės istorinę savivoką XX a. pirmoje pusėje.

Kiekybinė tyrimo dalis, anot autoriaus, toli gražu nebuvo spąstai, o greičiau būtinas įrankis atsirinkti tyrinėjamą medžiagą ir konkrečius šaltinius. Be kiekybinės analizės dalies bet kokio šaltinio atrinkimas būtų buvęs grįstas atsitiktinumu.

Titas Krutulys nesutiko su, ko gero, rimčiausiu tarybos priekaištu dėl tyrimo nediskutavimo su esama istoriografija. Autorius teigė tiek esamos istoriografijos apžvalgoje, tiek tolesniame tyrimo etape stengęsis reaguoti į, pavyzdžiui, dr. Justino Dementavičiaus, dr. Sandros Grigaravičiūtės ar prof. Alfredo Bumblausko tyrimus ir jais pildyti esamą istoriografiją ar atminties tyrimus.

Galiausiai, autorius reagavo į pasikartojusią kritiką dėl atsisakymo tirti istorinius tekstus spaudoje rašiusias asmenybes. Pasaulėžiūrinės spaudos analizėje pasirinkimas tirti vien autorius būtų visiškai kitas kelias, nei tyrime pasirinktas naratologinis kelias. Anot Tito Krutulio, nors į leidinius disertacijoje žiūrima kaip į visumą, tačiau tai nereiškia, kad autoriai yra ignoruojami. Tyrime sąmoningai atsisakyta tirti autorių asmenybę biografiniais ir kitais aspektais.

Žodį taip pat tarė disertacijos gynimą atidžiai sekęs prof. Bumblauskas. Jis Tito Krutulio disertacijos apimtį palygino su „neapžiojamu cepelinu“ ir disertacijos pagrindu rengiant monografiją siūlė tekstą koncentruoti ir daryti kuo suprantamesnę aštuntokams. Prof. Bumblauskas teigė, kad disertacijos gynimas jį įtikino, tačiau disertaciją ruošiant publikavimui reikia „padaryti trečdalį“ – tris kartus sumažinti teksto apimtį.

T. Krutulio disertacijos vadovas doc. dr. Aurelijus Gieda savo pasisakymą pradėjo nuo pastabos, kad ši disertacija ir šie 2023 metai žymi svarbią sukaktį – 200 metų nuo pirmojo lietuvių kalba išėjusio periodikos leidinio, kai Tilžėje 1823 m. pradėtas leisti ir iki 1825 m. ėjo pirmasis periodinis žurnalo tipo leidinys lietuvių kalba „Nusidavimai Dievo karalystėje“. Doc. Gieda pateikė istorijos mokslo raidos paradigmą perskyrą ir ją sugretino su Tito Krutulio disertacija. Anot doc. Giedos, gutenberginėje istorijos mokslo epochoje istorikas visur ieško šaltinių ir istorikui jų niekada visiškai nepakan-ka. O šiandieninė epocha būdinga kitu požiūriu. Mes jau gyvename kitoje paradigmoje, kurioje yra tiek daug tekstų ir šaltinių, su kuriais nežinia ką daryti. Šis, vadinkime paprastai, neapčiuopiamas informacijos kiekis nūdienos istorikui, anot doc. Giedos, yra didžiausias galvos skausmas. Tačiau T. Krutulys disertacijoje sugeba peržiūrėti, analizuoti ir sintetinti tokį medžiagos masyvą, o iš viso to pateikti konkrečias išvadas. Būtent todėl, kaip teigė doc. Gieda, T. Krutulio darbas yra tikras paminklas pirmosioms e. paveldo versijoms.

Kaip nurodo disertacijų gynimo reglamentas, pasibaigus visoms kalboms, atėjo laikas išgirsti nuosprendį. Į kitą susirinkimų kambarį pradingusi disertacijos gynimo taryba netrukus grįžo į auditoriją, o jos pirmininkas dr. Nikžentaitis iškilmingai ir tvirtai paskelbė: panašiu rezultatu, kokių paprastai Lietuvos futbolo rinktinę talžo Europos futbolo grandai, rezultatu 5:0, disertacijos gynimo taryba vieningai nusprendė, kad disertacija yra apginta ir Titas Krutulys amžiams buvo paskelbtas istorijos mokslų daktaru.